

គុណតម្លៃយោធាសម័យបុរាណមើលតាមរយៈសិលាចារឹកខ្មែរ

នៅសម័យបុរាណ កងទ័ពមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការរក្សាសន្តិភាព ស្ថិរភាព និងការថែរក្សាសណ្តាប់ធ្នាប់សង្គម រាល់ពេលមានសង្គ្រាមការឈ្លានពានម្តងៗ ពីសំណាក់បរទេសណាមួយ។ កងទ័ពសម័យបុរាណមាន ៤ ក្រុម ហៅថា ចតុរង្គសេនា ឬហៅថា សេនានុពល ដែលប្រកបដោយអង្គបួន។ ចតុរង្គសេនាទាំងបួន គឺកងទ័ពជីវី កងទ័ពសេះ កងទ័ពរថបុរេទេ និងកងទ័ពថ្មើរជើង (រូបលេខ១-២)។

មុនចូលធ្វើជាសេនាយោធាគេចាំបាច់ត្រូវសិក្សាក្បួនយុទ្ធសាស្ត្រ និងឆ្លងកាត់ការបណ្តុះបណ្តាលយ៉ាងត្រឹមត្រូវ ដូចជារៀនក្បាច់គុណប្រដាល់ខ្មែរជាដើម។ នៅក្នុងរាជ្យព្រះបាទស្រីសូរ្យវរ្ម័នទី១ មន្ត្រីរាជការ និងកងសេនា ត្រូវឆ្លងកាត់ការស្រាវជ្រាវប្រណិធានថា “ត្រូវតែស្មោះស្ម័គ្រជាមួយព្រះមហាក្សត្រតែមួយអង្គ រាល់រាជកិច្ចនានាដែលព្រះរាជាបានដាក់បទបញ្ជា ទោះទៅកាន់ទីឆ្ងាយយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ត្រូវតែបំពេញឱ្យខានតែបាន ហើយប្រសិនបើមានចម្បាំងកើតឡើងត្រូវចូលច្បាំងដោយចិត្តក្លាហានមុះមុត និងមិនត្រូវរត់ចោលចម្បាំង ឬស្តាយស្រណោះអាយុជីវិតនោះទេ ដើម្បីការពារសុខសន្តិភាព ការពារបូណ៌ភាពទឹកដីនិងប្រជាជន ដោយយកអាយុជីវិតជាដើមទុន។”

នៅសម័យបុរាណ គេលើកតម្កើងសេនាយោធាណាស់ ទោះមានសង្គ្រាមក្តី ឬឥតមានសង្គ្រាមក្តី គេតែងលើកតម្កើងកងទ័ពជានិច្ច ដោយព្រះរាជាទ្រង់ព្រះរាជទានអំណោយជាច្រើនដូចជា ដីធ្លី សត្វចិញ្ចឹមនានាដើម្បីជាមធ្យោបាយចិញ្ចឹមជីវិត។ ដីធ្លីដែលព្រះរាជាប្រទាននេះជារាជសិទ្ធិពិសេសមិនអាចមាននរណាដកហូតបាននោះទេ ទោះព្រះរាជាជំនាន់ក្រោយក៏នៅតែគោរពតាម។ ប្រសិនបើកងសេនាយោធាណាម្នាក់ស្លាប់នៅក្នុងសមរក្ខមិ ឬក្នុងពេលប្រយុទ្ធ គេចាត់ទុកកងសេនាយោធានោះ គឺជារីវជនសម្រាប់ជាតិ ហើយព្រះមហាក្សត្រទ្រង់ប្រទានគោរម្យងារពេលស្លាប់ ឬជូនកាលកសាងប្រាសាទណាមួយឧទ្ទិសដល់រីវជននោះ ដោយលើកតម្កើងរីវជនទាំងនោះថាជាព្រះឬទេព។ ប្រាសាទដែលកសាងឡើងដើម្បីរំលឹកដល់រីវជន ច្រើនតែមានឈ្មោះទាក់ទងនឹងជ័យជម្នះ និងសេចក្តីក្លាហាន ហើយខ្លះទៀតព្រះរាជាបានបង្កើតនិគមន៍មួយ ដើម្បីបង្ហាញពិសេសក្តីគោរពដល់មេទ័ពទាំងនោះ ដូចជា យោធាបុរ សង្គ្រាមបុរ វិជយបុរ ជាដើម។

នៅក្នុងសិលាចារឹកប្រាសាទនាគបួស ខេត្តព្រះវិហារ ចុះបញ្ជីលេខ K.344 រៀបរាប់ថា៖ “ ឆ្មា ព្រៃ ចត ស្រុក យោធាបុរ ” ដែលមានន័យថា “ ភាប់ព្រៃ ដើម្បីកសាងស្រុកយោធាបុរ ” ពោល គឺ

អត្ថបទ៖ គុណតម្លៃយោធាសម័យបុរាណមើលតាមរយៈសិលាចារឹកខ្មែរ

ដូចការនិយាយខាងលើដូច្នោះថា ព្រះមហាក្សត្រតែងតែលើកទឹកចិត្តកងទ័ពដោយបង្កើតជានិគមន៍ (ស្រុក) មួយ ដើម្បីជាសេចក្តីគោរពដល់កងទ័ព។^១

នៅក្នុងសិលាចារឹកប្រាសាទភ្នំវ៉ាន់ ប្រទេសសៀមបច្ចុប្បន្ន ចុះបញ្ជីលេខ K.393 រៀបរាប់ថា៖ "ស្រុក អាយ លេ វ៉ូ យោធាបុរ" ប្រែថា "ស្រុកនៅឯលើភ្នំយោធាបុរ។ ត្រង់ចំណុចនេះ មានន័យថា មានភ្នំមួយឈ្មោះថា "ភ្នំយោធាបុរ" ដែលទំនងជាកំណោះនេះឡើយដើម្បីរំលឹកដល់មហាព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយរបស់សេនាយោធា ឬអាចជានិគមន៍មួយដែលបង្កើតឡើងដោយវណ្ណៈយោធា។^២

នៅក្នុងសិលាចារឹកប្រាសាទសសរស្តម្ភ ខេត្តសៀមរាប ចុះបញ្ជីលេខ K.832 (រូបលេខ៣) រៀបរាប់ជាភាសាសំស្ក្រឹតថា៖

....លវរោ យតិ ត្រិ
....ទូមិតាមិ អាប
ជយាយុជ ឥតិរិត៖
ចម្បានិវិជយោ ជយី។

ប្រែថា៖ "មានមន្ត្រីយោធាអង្គការក្លាហានម្នាក់ មានឈ្មោះថា ស្រីជយាយុជ ទទួលជ័យជម្នះលើកងទ័ពចាម្ប៉ា និងរដ្ឋផ្សេងៗទៀត គាត់ក៏ទទួលគោរពម្យងៗស្របទៅតាម....." ។^៣

ត្រង់ស្លោកខាងលើនេះ យើងអាចដឹងអំពីគុណសម្បត្តិរបស់មន្ត្រីយោធាម្នាក់ឈ្មោះ "ស្រីជយាយុជ" ដែលបានដឹកនាំទ័ពច្បាំងឈ្នះទ័ពចាម្ប៉ា ហើយព្រះរាជាបានតែងតាំងតំណែងមេទ័ពរូបនេះជាតំណែងអ្វីមួយ។

ស្រដៀងគ្នានេះដែរ នៅសិលាចារឹកប្រាសាទគុកព្រីងជ្រុំ ខេត្តកំពង់ចាម ចុះបញ្ជីលេខ K.92 (រូបលេខ៤) រៀបរាប់ជាភាសាសំស្ក្រឹតជាច្រើនស្លោកអំពីការរំលឹកគុណសម្បត្តិយោធា ដែលមានជាបន្តបន្ទាប់ដូចខាងក្រោម៖

អាសីឡេនាបតិះ ម្ពុទ្ធិ
បន្ទុណាមាភិណាយេ យះ
បរមេត្រុរក្សបតេះ
បន្ទាបតិបរាគ្រមះ។

ប្រែថា៖ មានមន្ត្រីម្នាក់ជារាជសេនាបតី ជារាជគ្រូរបស់ព្រះបាទបរមេស្វរ (ជ័យវរ្ម័នទី២) មាននាមថា "បទ្ធ" មានសេចក្តីក្លាហានមុះមុតដូចជាព្រះស្រីបរាគ្រម (ព្រះវិស្ណុ) ជាបន្ទាបតី។

^១ Coedès 1954: 160.
^២ Coedès 1954: 96; 1964: 63.
^៣ Coedès 1953: 91.

រាជនារាសរសូត្រា ស្ស ក្រាតា រាជវល្លកៈ
មន្ត្រីធាមគ្រតោ ឆៃយ័ង ឆ្សេណាលីកហាវេ ជិតៈ។

ប្រែថា៖ បង (ប្អូន) ប្រុសនៃសរសូត្រ ដែលជារាជមហេសី ទទួលឋានៈជាមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ ជា
ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាយោធាដោយបានទទួលកិត្តិយសព្រះរាជា ហើយគាត់ជាមេទ័ពដ៏អង្គអាច
ក្លាហាន លោកជាអ្នកមានជ័យជម្នះជាប្រក្រតី ពោលគឺមិនដែលស្គាល់បរាជ័យនៅក្នុងសមរក្ខម
ឡើយ។

សោ អនិទ្ធិតបុរគ្រម្ព វណ្ណិសញ្ញានសន្តតិៈ
វ្រៃស្វាបរាគតោ រាជ្វា ទុចរៈ បរមេម្ពិណៈ។

ប្រែថា៖ មានដើមកំណើតពិតក្នុងដែលមានវណ្ណៈខ្ពស់បំផុតនៃអនិទ្ធិតបុរ និងយាងមកពី
ក្រុងវ្រៃស្វា លោកជាអ្នកហែហមស្តេចដែលមានកិត្តិភាពខ្លាំងបំផុត។

ស្សាសិទ្ធិប្អូនត្រា យ ត្រិបរាគ្រមវិកតិ
ទេវាទិមិទធជ្វាម យតិ សវម្ព័រសេនកិ។

ប្រែថា៖ ជាចៅទ្រតប្រុសម្នាក់ដែលមាននាមថា ស្រីបរាគ្រមវិ ដែលនាំមុខដោយពាក្យ ទេវ
និងនៅពីខាងក្រោយដោយពាក្យ វ្រៃន។

ត្រិស្សយ័វម្ពិណោ រាជ្វា ត្ស អាសិទ្ធិហិណិបតិៈ
យោធាធាមគ្រតោ យុទ្ធី សហ្សទោទិទ្ធិវិយ័កៈ។

ប្រែថា៖ មេទ័ពរូបនេះជាមេទ័ពរបស់ព្រះបាទស្រីសូរ្យវរ្ម័ន លោកដើរលើក្បាលនៃពពួក
ទាហាននៅក្នុងចម្បាំង ប្រកបដោយប្ញទានុភាពនៃដៃទាំងទ្វេដែលពុំមាននរណាអាចបំបាក់បាន។

យាម្សាការត្សរណោ រាជ្វា ប្រិវិតស្ស រណោ ជិតៈ
ហោមទោលាមហារាហិ យាតធាបតិវិយ័កៈ។

ប្រែថា៖ គាត់ជាមេទ័ពដែលទំនុកបម្រុងដោយក្សត្រដែលគ្រប់គ្រងនៅភាគខាងត្បូង
លោកពុំដែលបរាជ័យក្នុងសឹកសង្គ្រាមឡើយ លោកជិះលើគ្រែស្នែងមាស និងមានអាវុធភាពជា
ស្តេចនៃស្ថាននរក។

ត្សាន្តនាន្តស្ស យស្សាប្សា ហាវេ ទិទ្ធិតវិណៈ

ធិនយាលោយ៉ូរាគោរាតិ ធិតាតាស្តុនុតេ ក្ខតិំ។

ប្រែថា៖ មានអំណត់អត់ធន់ និងភាពរឹងមាំ ជាអ្នកដ៏មានជ័យអស់លើពួកសត្រូវនៅក្នុង ចម្បាំងធ្វើឱ្យមេទ័ពនេះមានកិត្តិស័ព្ទល្បីរន្ទីនៅក្នុងភាគទាំងដប់នៃដែនដី។

អាសីត្រូវី មហីន្ទ្រស្យ យោដិណោ ធាម តទ្ធដេ
រណោ ស ប្រិតស្តេន គោរីគោយ្យបរាគ្រម៖។

ប្រែថា៖ ដោយមានការបញ្ជាពីព្រះមហាក្សត្រ ឱ្យសម្លាប់គូប្រដៃដ៏ម្នាក់របស់ទ្រង់ឈ្មោះ អជុន ,មេទ័ពបរាគ្រមរីវរ្ម័នបានសឱ្យឃើញផ្ទាល់ភ្នែកនូវជ័យជម្នះ និងរីភាពរបស់លោកដូចព្រះ សេរីវិស្ណុ។

តស្យ ក្ខមិត្ត យា សរិ សកុលោទាយសន្តតិះ
រាជា ធនាតិ តត្សរិ តស្មេ កត្តិមតេ បតិះ។

ប្រែថា៖ ដីទាំងអម្បាលមាន រួមទាំងមធ្យោបាយប្រកបរបរចិញ្ចឹមជីវិតរបស់របស់គ្រួសារ គ្រប់ជំនាន់ត្រូវប្រទានទៅឱ្យ (បរាគ្រមរីវរ្ម័ន) ដ៏មានកិត្តិភាពទុកជាជំនូនពីព្រះមហាក្សត្រដែលជា ម្ចាស់។

ជារួមមក យោងតាមសិលាចារឹកប្រាសាទនាគបួស ប្រាសាទភ្នំវ៉ាន់ ប្រាសាទសសរស្តម្ភ និង សិលាចារឹកប្រាសាទគុកព្រីងជ្រុំ រួចមក ភ្នែងឱ្យឃើញកាន់តែច្បាស់ថា មេទ័ព ឬកងសេនាយោធា នៅសម័យបុរាណពិតជាមានគុណតម្លៃយ៉ាងសំខាន់ដល់ព្រះនគរទាំងមូល ហើយជារឿយៗ យោធាទាំងនោះតែងត្រូវបានព្រះរាជាសព្វព្រះរាជហឫទ័យតែងតាំងតំណែង ឬប្រោសព្រះរាជ ទានជាទ្រព្យសម្បត្តិផ្សេងៗ។

ឯកសារយោង

Coedès, George
1953, *Inscription du Cambodge*, Vol V, Hanoi.
1954, *Inscription du Cambodge*, Vol VI, Hanoi.
1964, *Inscription du Cambodge*, Vol VII, Hanoi.

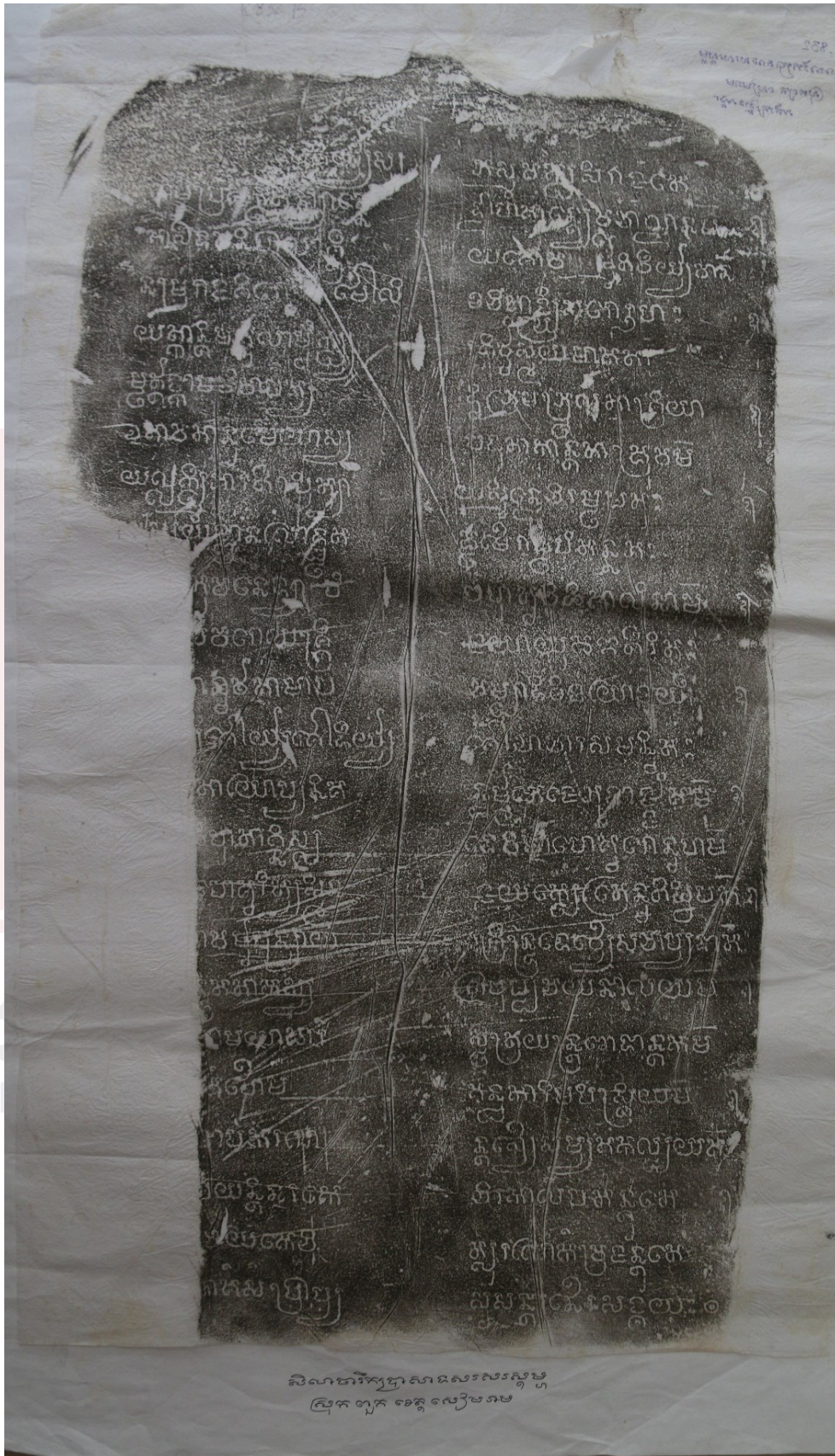

រូបលេខ១៖ ចម្លាក់បង្ហាញកងទ័ពនៅជញ្ជាំងប្រាសាទបន្ទាយច្នាវ (រូបថត៖ លាក់ ស៊ីផាន់ណា)

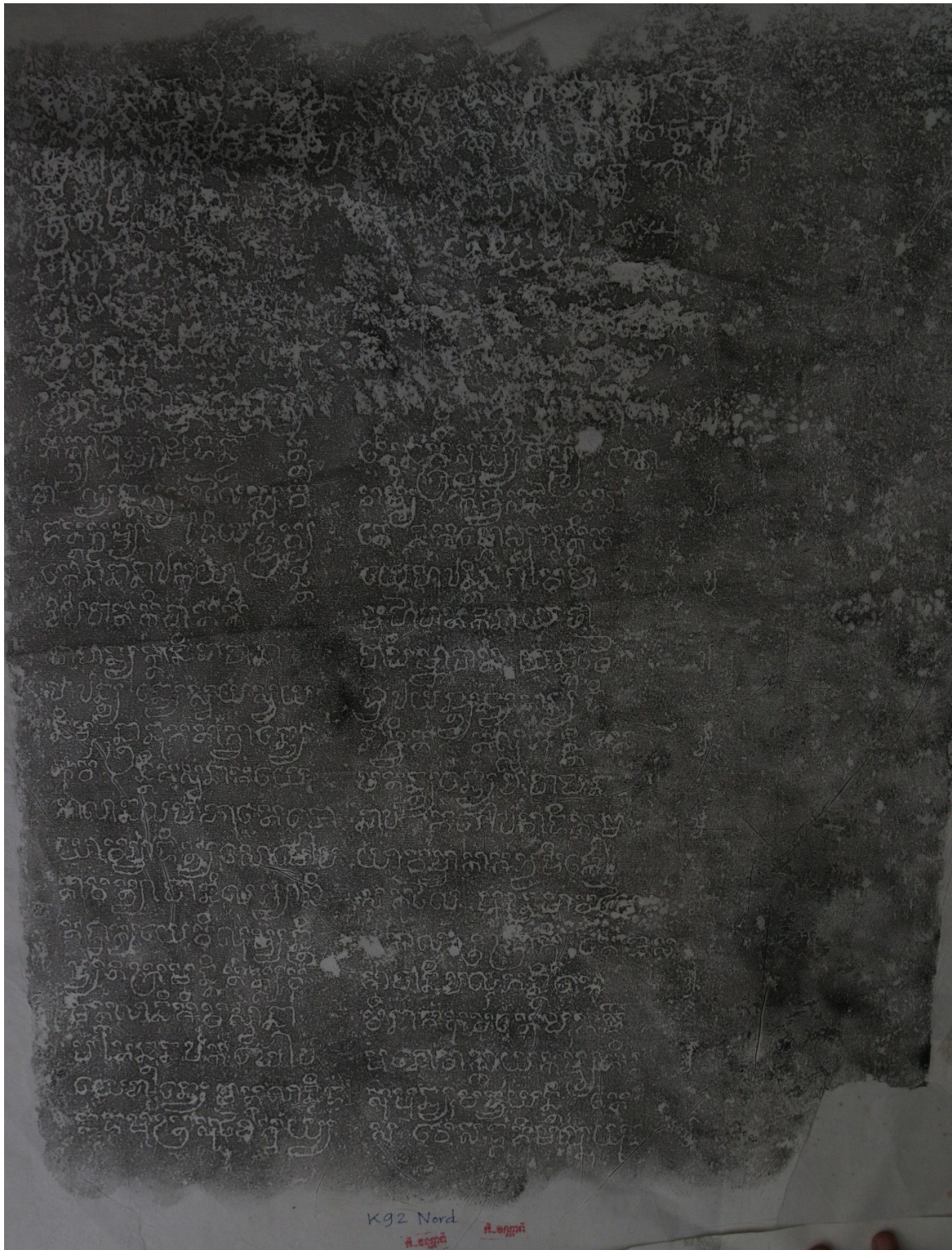
រូបលេខ២៖ ចម្លាក់បង្ហាញកងទ័ពនៅជញ្ជាំងប្រាសាទបាយ័ន្ត (រូបថត៖ កុំ រតនៈពិសិដ្ឋ)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា

រូបលេខ៣៖ សំណៅផ្ចិតសិលាចារឹកប្រាសាទសសស្តម្ភ (ផ្ចិតដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា

រូបលេខ៤៖ សំណៅផ្ចិតសិលាចារឹកប្រាសាទគុកត្រពាំងព្រីង (ផ្ចិតដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា